

ESG PRINCIPLES - A DRIVER OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT AND BUSINESS TRANSFORMATION

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

 <https://timeedu.uz/>

 24.10.2025 y.

2-TO'PLAM
2-MAXSUS SON/2025

“ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqolalar va tezislar to‘plami. -T.: TMII, 2025. – 752 bet.

Ushbu to‘plamda mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish, raqamli iqtisodiyot sharoitida mavjud sanoat ishlab chiqarishni raqamli transformatsiya qilish jarayonlarini jadallashtirish orqali ishlab chiqarish sanoatini “drayver” sohaga aylantirish istiqbollari hamda barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning turli yo‘nalishlariga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqot materiallari keltirilgan.

To‘plamda keltirilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va keltirilgan huquqiy-me’yoriy xujjatlarning haqqoniyligi, tanqidiy fikr-mulohazalar va takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

Сборник научных статей и тезисов Международной научно-практической конференции на тему «Принципы ESG – драйвер устойчивого развития регионов и трансформации бизнеса». – Т.: ТМII, 2025. – 752 с.

В сборнике представлены материалы научных исследований, посвященные устойчивому экономическому развитию нашей страны, диверсификации производства, адаптации к изменению климата и смягчению его последствий, повышению эффективности природопользования, обеспечению устойчивого развития регионов и промышленных предприятий на основе принципов ESG, внедрению эффективных экономических механизмов поддержки «зеленой» экономики в регионах, трансформации деятельности крупного и среднего бизнеса и повышению его конкурентоспособности, управлению отходами и развитию циклической экономики на промышленных предприятиях, охране окружающей среды на основе «зеленых» технологий, искусственному интеллекту, перспективам превращения обрабатывающей промышленности в «драйверную» отрасль за счет ускорения процессов цифровой трансформации действующего промышленного производства в условиях цифровой экономики, а также различным направлениям обеспечения устойчивого экономического роста.

Авторы сами несут ответственность за содержание представленных в сборнике материалов, достоверность содержащихся в нем статистических данных и представленных нормативно-правовых документов, а также за критические высказывания и предложения.

Tahrir hay’ati: i.f.n., dotsent Sh.K. Narbayev
i.f.n., professor I.S. Xotamov
i.f.d., professor Sh.I. Alibekov
i.f.d., professor V.P. Kuznetsov
i.f.f.d., dotsent N. Nosirova
i.f.f.d., dotsent D. Mamasoatov
assis. G. Axmedova
assis. A. Qudratxo‘jayev

Taqrizchilar: i.f.d., professor N.M. Maxmudov
i.f.d., professor A.A. Yadgarov

KIRISH SO‘ZI

ASSALOMU ALAYKUM, HURMATLI XALQARO ANJUMAN ISHTIROKCHILARI, AZIZ MEHMONLAR!

Sizlarni Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti hamda O‘zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashi tomonidan tashkil etilayotgan mazkur Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanda qutlashdan mamnunmiz!

Qadrli anjuman ishtirokchilari, bugun biz “ESG tamoyillari – hududlarni barqaror rivojlantirish va biznesni transformatsiyalash drayveri” mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman o‘tkazmoqdamiz. Bugungi anjumanning asosiy maqsadi mamlakatimizda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, iqlim o‘zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, ESG tamoyillari asosida hududlar va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta’minlash, hududlarda “yashil” iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlashning samarali iqtisodiy mexanizmlarini joriy qilish, yirik va o‘rta biznes korxonalari faoliyatini transformatsiyalash va raqobatbardoshligini oshirish, sanoat korxonalarida chiqindilarni boshqarish va sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish, “yashil” texnologiyalar, sun’iy intellekt asosida atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llarini chiqur tahlil qilgan holda ilmiy amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan qaror va farmonlar, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, amalga oshirilayotgan islohotlar ushbu anjuman mavzusining naqadar dolzarbligini anglatadi. Yurtboshimiz tomonidan 2025-yilni “Atrof-muhitni asrash va “yashil” iqtisodiyot yili” deb nomlanishi hamda ushbu yo‘nalishda qabul qilingan Davlat dasturida belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlashda ma’lum ma’noda anjumanning ham o‘z hissasi bo‘ladi deb umid qilamiz.

Anjuman natijalaridan kutilayotgan ilmiy, ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik quyidagilarda o‘z ifodasini topadi:

Ilmiy samaradorlik – anjumandan kutilayotgan ilmiy-amaliy natija mamlakatimiz hududlarida barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash, sanoat korxonalarining atrof-muhitga bo‘lgan e’tiborini yanada kuchaytirish, biznes strategiyalarini takomillashtirish, shu bilan birga hududlar darajasida barqaror rivojlanishni amalga oshirish darajasini tahlil qilish, “atrof-muhit, jamiyat, boshqaruv” (ESG) tamoyillariga mos holda faoliyat ko‘rsatishlariga erishishning ustuvor yo‘nalishlarini tahliliy o‘rganish asosida olingan natijalarni umumlashtirib ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ijtimoiy samaradorlik – muhokama qilinadigan masalalarning har birida ijtimoiy samara alohida o‘rin egallaydi. Chunki ESG-tamoyillarining asosiy xususiyati ham ijtimoiy sohaga yuqori darajada e’tibor qaratilishidadir. Shu jihatdan ijtimoiy samarani iqtisodiy jihatdan baholash, bu yo‘nalishda mavjud amaliyotlarni ilmiy tahlil qilishning konseptual yondashuvlarini ishlab chiqishga, hududlarda va biznes sohasida izchil islohotlarni amalga oshirish orqali jamiyatni rivojlantirish, aholining turmush darajasini yaxshilash, barqaror daromad manbalarini shakllantirish, tabiiy resurslar tejamkorligiga erishish asosida kelajak avlod uchun zahiralarini saqlab qolish, aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samaradorlik - iqtisodiy faoliyatning faol ishtirokchilaridan biri ishlab chiqarish korxonalaridir, ular tomonidan mahsulot ishlab chiqarish jarayonida sezilarli darajada uglerod izi qoldiriladi. Shaffof va ekologik toza ma’lumotlarni taqdim etish atrof-

muhitni muhofaza qilish qonunchiligiga rioya qilish uchun zarurdir. Iqtisodiy samaradorlik jihatidan mavzu doirasida muhokama qilinadigan har bir masala katta ahamiyatga ega. Birinchidan, sohada qonunchilik bazasini mustahkamlash; ikkinchidan, korxonalarda ESG tamoyillarini joriy yetishning iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotini ishlab chiqish; uchinchidan, hududlarning barqaror rivojlanishi uchun mavjud salohiyatini baholash va shu asosda sohalarni diversifikatsiya qilish imkoniyatining vujudga kelishi, to'rtinchidan, korxona va tarmoqlarni rivojlantirishda "yashil" investitsiyalarni jalb qilish hamda ulardan samarali foydalanishga keng yo'l ochiladi.

Albatta bunday o'zgarishlar, texnologik taraqqiyotga hamohang ravishda, qo'shimcha imkoniyatlarni ochishga va rivojlanishning yangi strategiyalarini ishlab chiqishga keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Lekin shu bilan bir qatorda, iqtisodiyotni raqamlashtirish va bunday sharoitda biznesni rivojlantirish jarayonlarida, o'ziga xos muammolar va turli savollar ham yuzaga kelmoqda.

Bunday masalalarni o'rganib, uning yechimlarini topish uchun Toshkent menejment va iqtisodiyot institutining professor-o'qituvchilari tomonidan ham turli ilmiy tadqiqotlarni olib borish yo'lga qo'yilgan. Ularning tadqiqotlari natijalaridan - o'quv jarayonlarida, ta'lim sifatini oshirish maqsadlarida, keng foydalaniladi.

Bu o'z navbatida, institutda menejment, iqtisodiyot va axborot texnologiyalari sohalarida tayyorlanadigan malakali mutaxassislarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini ham oshirishga hizmat qiladi.

Bundan tashqari, institutda innovatsion dasturlar va loyihalar orqali talabalarni yangi texnologiyalar bilan tanishtirish, ularda raqamli iqtisodiyot va global biznes muhitida raqobatbardosh bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanni o'tkazishda hamkorlik qilayotgan O'zbekiston Ekologik Partiyasi Markaziy kengashiga, anjumanda ishtirok etayotgan O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi, BMT ning UNDP loyihasi vakillariga, Federal davlat byudjeti oliy ta'lim muassasasi Kozma Minin nomidagi Nijniy Novgorod davlat pedagogika universiteti, Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Shimoliy-Kavkaz instituti (filiali), Umumrossiya davlat adliya universitetining (VGUYU) Rostov instituti (filiali), Kazpotrebsoyuz Karaganda universiteti, Kyungdong Universiteti (Koreya Respublikasi), tashkilot va korxonalarining mutaxassislari, xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarga o'z minnatdorchiligimizni izhor qilamiz.

Bugun sizlarning e'tiboringizga taqdim etiladigan taqdimotlar va fikrlar - bizni zamonaviy iqtisodiyotning yangi talablariga mos keladigan biznes modellarni yaratishga ilhomlantiradi.

Biz bu jarayonda, o'z tajribamizni almashish va birgalikda muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalarni kashf etishni maqsad qilamiz.

Umid qilamanki, anjumanimiz samarali va foydali bo'ladi.

Har biringizning ishtirokingiz va hissangiz bu jarayonda juda muhim.

Keling, birgalikda yangiliklarga ochiq bo'lib, innovatsion yechimlarni izlaylik!

Bugungi anjuman ishiga va unda ishtirok etayotgan barcha ishtirokchilarning ilmiy-ijodiy faoliyatlariga ulkan muvaffaqiyatlar tilaymiz!

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti rektori

X. Axmedov

MUNDARIJA / ОГЛАВЛЕНИЕ

I SHO'BA. IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH, ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH, IQLIM O'ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH VA ULARNI YUMSHATISH, TABIIY RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	11
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH DASTURLARINI XALQARO STANDARTLAR TIZIMIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI	
Abdulloyev A.J., N.K.Sharapova	11
АНАЛИЗ ГОТОВНОСТИ УНИВЕРСИТЕТОВ К ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ И РЕАЛИЗАЦИИ ESG-КОНЦЕПЦИИ	
Кузнецов В.П., Назарова Е.Н.	23
ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ КОНТРОЛЬ КАК МЕТОД ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	
Алибеков Ш.И.	33
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАРКИБИНИ БОЗОР КОНЪЮНКТУРАСИ ЎЗГАРИШИГА МОС ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	
Чариев К.А., Абдулазизов Ш.А.	37
BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL ENERGIYA TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	
Asamxodjayeva S.Sh.	48
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	56
МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТЬЮ В КОМПАНИЯХ	
Киясов Б.Н.	60
РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ КРІ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ СОТРУДНИКОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ	
Ўқбар Айдын	66
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INNOVATSION XATARLARNI BOSHQARISH VA HUDUDIY "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	
Rashidov J.X.	72
"QURILISH SOHASI FAOLIYATIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH"	
Alimov O.S.	82
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MAKROIQTISODIY BARQAROR RIVOJLANTIRISH TANHILI	
Nazirova S.X.	89
ПОВЫШЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПРОИЗВОДСТВА ОДЕЖДЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	
Ахмедова Г.А.	99
ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ В НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ НА ПРИМЕРЕ КОМПАНИИ «ГРУППА ГАЗ»	
Лаврентьева Е.В., Пахомичева А.С.	107
БЕРЕЖЛИВОЕ ПРОИЗВОДСТВО КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ	
Лаврентьева Е.В., Султанова Л.Л.	113
ТЕНДЕНЦИИ И ПРОБЛЕМЫ РОССИЙСКИХ РЕГИОНОВ ПО ВНЕДРЕНИЮ ESG – СТАНДАРТОВ	
Набоков В.И., Некрасов К.В.	121
ЎЗБЕКИСТОНДА КИРУВЧИ ТУРИЗМНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ЗАРУРАТИ	
Рискулов Р.Б.	125
KORXONADA BREND EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-USLUBIY JIHATLARI	
Sa'dulloyev H.I.	134

RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAMLAKAT IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIRI VA “RAQAMLI O‘ZBEKISTON – 2030” STRATEGIYASINI AMALGA OSHIRISHDAN KUTILAYOTGAN NATIJALAR TAHLILI	
Sharipova Sh.B.	140
O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	
Sharipov I.B.	147
РАЦИОНАЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТЕРРИТОРИИ ДЕХКАНСКИХ ХОЗЯЙСТВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ	
Ашуров А.Ф.	155
II SHO‘BA. “YASHIL” TEXNOLOGIYALAR, SUN’IY INTELLEKT VA ENG YAXSHI TEXNOLOGIYALAR (BAT) ASOSIDA ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH	164
OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISH: RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYA QILISH YO‘LLARI	
Yuldashev I.B.	164
ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ МОДЕЛЬ «УНИВЕРСИТЕТ 4.0»: ПОДГОТОВКА КАДРОВ ДЛЯ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ НИЗКОУГЛЕРОДНОГО ПЕРЕХОДА	
Кузнецова С.Н., Цыбуцинина И.Е., Фролов Ю.С., Горев Н.А.	168
SUN’IY INTELLEKT VA REAL VAQT TIZIMLARI ASOSIDA HUDUDIY AVTOMOBIL YO‘LLARI MUHANDISLIK INSHOATLARINI LOYIHALASH JARAYONINI MODELLASHTIRISH	
Norinov M.U., Zikrayev A.A.	177
REAL VAQT TIZIMLARI VA SUN’IY INTELEKT ASOSIDA EKOLOGIK MONITORINGNI AVTOMATLASHTIRISHNING ILMIY-ASOSIY YO‘NALISHLARI	
Ergashev O.M.	186
ИҚЛИМ ЎЗГАРИШЛАРИ ШАРОИТИДА АГРАР СОҲАНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШДА СУҒУРТА МЕХАНИЗМИНИНГ РОЛИ	
Вахобов А.Р.	195
ИНСОН ВА АТРОФ-МУҲИТ УЙҒУНЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ.	
Йўлдошев Н.Қ.	202
SUN’IY INTELLEKTDAN ATROF-MUHITNI MUHOFAZALASHDA FOYDALANISH	
Nasriddinov I.X., Tulyaganov E.J.	209
O‘ZBEKISTONDA KO‘ZI OJIZ SHAXSLARNING IQTISODIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK IMKONIYATLAR	
Isayev K.A., Qurbanov A.G‘.	215
ЧОРВАЧИЛИК ХЎЖАЛИКЛАРИ ВА УЛАРГА ХИЗМАТ КЎРСАТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР ЎРТАСИДА КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АҲАМИЯТИ	
Худайбердиев Ў.Э.	221
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA TIZIMI RIVOJLANISHI SHAROITIDA BIZNESNI BOSHQARISH VA TASHKIL QILISH	
Kambarova Sh.M.	228
BARQAROR INVESTITSİYALAR VA ESG ME’ZONLARI: NAZARIY TAHLIL	
Maxmasobirova N.U.	235
“O‘ZBEKISTON SANOAT TARMOQLARIDA ESG TAMOYILLARIGA ASOSLANGAN BOSHQARUV MECHANIZMLARINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH”	
Rusatamov Z.X.	241
THE ROLE OF ESG PRINCIPLES IN ATTRACTING INSTITUTIONAL INVESTORS IN CORPORATE GOVERNANCE	
Sadikova M.A.	249
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY DIVERSIFIKATSIYANING O‘RNI	
Daminova O.M.	254
КОНФУЦИАНСКИЕ ИДЕИ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ УЗБЕКИСТАНА	
Нарзуллаева Г.С., Сайфуллаева М.И., Носирова Н.Д.	262
YASHIL TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKTNING SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI	
Yakubova U.A.	278

HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY–INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO‘NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Qo‘chqorova M.U.	284
INKLYUZIV IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHINING XORIJIY TAJRIBALARI	
Qurbanov A.G‘.	291
GLOBAL BIZNESDA INNOVATSIYALAR VA ULARNING XUSUSIYATLARI	
Murtazaev O.O.	298
SANOAT KORXONALAR BARQAROR RIVOJLANISHINING NAZARIY-USLUBIY JIHATLARI	
Ismatulloeva M.F.	304
TRANSPORT XIZMATLARINI IQTISODIYOTDA TUTGAN O‘RNI VA VAZIFALARI	
Karimova Sh.U.	311
ФИНАНСОВОЕ ОЗДОРОВЛЕНИЕ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ АГРОБИЗНЕСА КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ	
Адиллов Ш.Ш.	315
III SHO‘BA. ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA HUDUDLAR VA SANOAT KORXONALARINING BARQAROR RIVOJLANISHINI TA‘MINLASH YO‘NALISHLARI	325
“SANOAT-5.0” VA BARQARORLIK: ASOSIY TENDENSIYALAR VA MUAMMOLAR	
Xotamov I.S., Qudratxo‘jayev A.K.	325
ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАК ДРАЙВЕР УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	
Мырзалиева Г.А., Байкенжеева Д.Б.	334
QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH YO‘LLARI	
Asamxodjayeva Sh.Sh., Qodirov S.Q.	341
ESG TAMOIYILLARI HUDUDIY IQTISODIY SIYOSATDA: BARQAROR RIVOJLANISHNING YANGI PARADIGMASI	
Zaynutdinov I.S.	348
ESG TAMOIYILLARI ASOSIDA SANOAT CHIQINDILARINI QAYTA ISHLASHNING BARQAROR RIVOJLANISHGA TA‘SIRI	
Yusupov U.M.	353
AGLOMERATSIYALARNING “YASHIL” IQTISODIYOT RIVOJLANISHIGA TA‘SIRI	
Mardonov Sh.	362
O‘ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT SAMARADORLIGIGA EKO-MARKETING TA‘SIRINI TAHLIL QILISHDA SUN‘IY INTELLEKT VA MASHINAVIY O‘RGANISHGA ASOSLANGAN YANGI EKONOMETRIYA YONDASHUVI	
Usmonova Diyora Mahmud qizi	367
O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA SANOATNI TUTGAN O‘RNI.....	379
Matchanova Ma‘rifat Ikramovna.....	379
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH JARAYONIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI	
Meyliqulov Sh.X.	384
AVTOMOBILSOZLIKDA MAHALLIYLASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISHDA IKKINCHI DARAJALI YETKAZIB BERUVCHILARNING O‘RNI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI	
Qobilov R.Sh.	388
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МОДЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В КОМПАНИЯХ	
Аділ Ф.С.	392
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДОВ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ В КОМПАНИЯХ	
Жолдасова А.Б.	397
ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ РАЗРЕШЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ КОНФЛИКТОВ	
Кемпірәлі Е.Қ.	404
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ: ШАГИ К ИХ АВТОМАТИЗАЦИИ	
Пернебаев Е.Б.	409
ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ НА ПРЕДПРИЯТИИ	

Рахатова Ж.Н.	414
HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA BU YO'NALISHDAGI DAVLAT SIYOSATI	
Musulmonova Sh., Hikmatov M.	422
SANOAT KORXONALARIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISHNING MILLIY VA XORIJIY TAJRIBASI	
Toxirov J.M.	426
GREEN CAR: QISHLOQ XO'JALIGIDA NAZORATNI YENGILLASHTIRUVCHI AQLLI ROBOT	
Qurbonov Sh.B.	434
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINING TAHLILI	
Baxromov A.B.	437
XALQARO AUDIT STANDARTLARIGA MUVOFIQ AUDITORLIK TEKSHIRUVLARINI YTKAZISH MASALALARI	
Ahmadjonov A.K.	443
ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ИШТИРОКИДАГИ КОРХОНАЛАРНИ ESG-ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ: ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАР, ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ИНТЕГРАЦИЯСИ ВА РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	
Ashurov Z.A.	448
IV SHO'BA. KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYALASH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	459
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Mamasoatov D.R.	459
РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯ В СФЕРЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЗАНЯТОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: АНАЛИЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА	
Abduraimova N.P.	464
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR TAHLILI	
Suyunov Y.B.	479
АРАБСКАЯ РЕСПУБЛИКА ЕГИПЕТ НА ПУТИ К УСТОЙЧИВОМУ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РОСТУ	
Ziyadullaeva L.C.	487
THE IMPACT OF THE CHINA-KYRGYZSTAN-UZBEKISTAN RAILWAY ON UZBEKISTAN'S ECONOMIC DEVELOPMENT: MECHANISMS, EFFECTS, AND POLICY RESPONSES	
Ye Maoqing	492
XORIJIY INNAVATSION INVESTITSİYALARNI JALB ETISH DOLZARBLIGI	
Tulyaganov E.J., Ubaydullayeva G.E.	502
QURG'OQCHIL MINTAQALARDA KICHIK AGROBIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	
Qulliyev O.A.	507
BANKLARNING MOLİYAVIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA KAPITAL VA AKTIVLAR RENTABELLIGINING AHAMIYATI	
Alimjanova D.S.	516
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИЯМИ В БИЗНЕС-СФЕРЕ	
Rahymjanova A.A.	519
MAMLAKATIMIZDA EKSPORT JARAYONLARINI BARQARORLASHTIRISH OMILLARI	
Abdvaliyev Sh.X.	524
SANOAT KORXONALARIDA HR MENEJMENT TIZIMINI JORIY ETISH VA XODIMLARNI BOSHQARUV HOLATI TAHLILI	
Toshtemirov S.G'.	534
INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA MOTIVATSIYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	
Abdulfattoxova H.	539
AVTOMATLASHTIRILGAN BUYUMLARNI SARALOVCHI ROBOTLAR	
G'ulomov X.A.	545

APPLICATION OF ESG PRINCIPLES AS A WAY TO INCREASE COMPETITIVENESS IN THE MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES	
Kurbanov U.A., Kurbanova Sh.Y., Alimova D.T.	548
ЦИФРОВИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РЫНОК ТРУДА.	
Фарходова Ш.Ш.	554
СОВРЕМЕННЫЕ НОВЕЙШИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ЭКОНОМИКЕ И БИЗНЕСЕ: РОЛЬ В СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ РК	
Агабекова Ш.Н., Бокушева С., Байкенжеева Д.Б.	557
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕГИОНАХ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	
Жартай Ж.М., Саттыбаева Д.М., Рахимова А.Н., Никкель Л.Д.	565
O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR	
Vahangurov O.O.	571
O‘ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH YO‘LLARI VA USTUVORLIKLARI	
Lugmanov B.M.	577
KAPITAL TANQISLIGI SHAROITIDA MOLIVAVIY RESURLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH	
Arziyev S.	585
V SHO‘BA. ESG STANDARTLARIGA MOS KELADIGAN INVESTITSIYA LOYIHALARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH, DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK VA XALQARO MOLIVA INSTITUTLARI	590
SANOAT KLASTERLARI – SANOAT SALOHİYATINI OSHIRISHNING STRATEGİK YO‘NALISHI SIFATIDA	
Sobirov A.A.	590
АНАЛИЗ ВА СИНТЕЗ МЕТОДЛАРИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ	
Дусмуратов Р.Д., Носирова Н.Ж.	597
ESG-ФАКТОРЫ В ПРИНЯТИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕШЕНИЙ: ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
Ким Л.Н., Елтаев Н.Қ.	606
КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКИ НА ПРИМЕРЕ НИЖЕГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ	
Ремизова И.В.	614
TIJORAT BANKLARIDA DAVLAT MAQSADLI DASTURLARINI MOLIVALASHNING ILG‘OR XORIY TAJRIBALARI	
Shodiyev Sh.S.	620
ВЛИЯНИЕ ЗЕЛЁНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ	
Усманова Ю.	623
YASHIL ENERGETIKA SOHASIDA INVESTITSIYALARNING ROLI	
Primov S.F.	632
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В РАМКАХ ЗЕЛЕННЫХ РАБОЧИХ МЕСТ	
Хувайдуллаева И.Х.	638
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH	
Primov S.F.	642
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИДА УЧРАЙДИГАН РИСКЛАР ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ	
Хусанбоев А.Ғ.	647
ВЛИЯНИЕ ПРИНЦИПОВ ESG НА РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕРВИЧНОГО ПУБЛИЧНОГО РАЗМЕЩЕНИЯ АКЦИЙ: КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ	
Сайдуллаев Ш.	653
РАНВАР КАДРЛАРИНИНГ БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНСИЯЛАРИНИ РИВОJЛАНТИРИШДА RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI	
Olimov S.A.	660
MILLIY IQTISODIYOTDA KICHİK TADBIRKORLIKNING O‘RNI VA AHAMIYATI	
Kurbanova Sh.Y., Yusupov A.A.	667
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ТРАНСФОРМАЦИЮ БИЗНЕС-МОДЕЛЕЙ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	

Koptaeva G.I., Bekebaeva M.O.	672
HUDUDLAR TASHQI IQTISODIY STRATEGIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	
Toshboyev M.M.	680
QISHLOQ XO'JALIGIDA KLASSTERLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT SUBSIDİYALARINING AHAMIYATI	
Yuldasheva D.K.	689
O'ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY-IJTIMOIIY AHAMIYATI	
Mamatov M.N.	699
RAQAMLI-ELEKTRON PULLAR VA KRIPTOVALYUTALAR FARQLARI	
Matchanov T.M., Matchanova M.I.	703
AXBOROT TIZIMLARI XUSUSIYATLARI	
Norinov M.U., Abdulxamid A.I., Oripov O.I., Madaminov F.R.	709
CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH SANOATI VA ATROF-MUHITGA SALBIY TA'SIRINI KAMAYTIRISH YO'LLARI	
Tursunqulov Sh.R.	715
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA ISHLAB CHIQUARISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH VA IQLIM O'ZGARISHI OQIBATLARIGA MOSLASHISH MEXANIZMLARI	
Abduraxmanova Z.T., Rustamova M.M.	722
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SANOATDA EKOLOGIK SAMARADORLIKNI OSHIRISH	
Hasanov H.X.	727
SHADOW ECONOMY EXPOSED: THE HIDDEN FORCES SHAPING ECONOMY.	
Arziev Sh.R.	735
TIJORAT BANKLARIDA INNOVATSION MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARI	
Axmedova D.B.	741

капитала) и укрепить финансовую устойчивость государства в долгосрочной перспективе.

Таким образом, формирование финансовой культуры населения должно стать приоритетным направлением экономической политики Казахстана. Системная работа в этой сфере позволит стимулировать внутренние инвестиции, поддержать развитие малого и среднего бизнеса, снизить уязвимость экономики к глобальным кризисам и обеспечить её устойчивое развитие.

Список использованной литературы

1. Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). OECD/INFE 2023 International Survey of Adult Financial Literacy. – Paris : OECD Publishing, 2023.
2. Лисицын, С.В. Финансовая грамотность населения: теория, методология и практика повышения: монография. – М.: Финансы и статистика, 2022. – 248 с.
3. Национальный банк Республики Казахстан. Отчет о состоянии финансовой грамотности населения и мерах по её повышению. – Астана : Национальный банк РК, 2023. – 56 с.
4. Lusardi, A., Mitchell, O. S. Financial literacy and economic outcomes: Evidence and policy implications // Journal of Economic Literature. – 2022. – Т. 60, № 3. – С. 661–706.

QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANISH YO‘LLARI

Asamxodjayeva Shoirra Shukrullayevna
Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti

Iqtisodiyot kafedrası dotsenti,

E-mail: shoirra9173@gmail.com

Orcid: 0000-0002-6124-2324

Qodirov Sardor Qosimjonovich,
Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada barqaror iqtisodiy rivojlanishda qishloq xo‘jaligining mohiyati hamda unda resurslardan oqilona foydalanishning asosiy jihatlari tahlil qilinib, uning asosiy turlari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek zamonaviy texnologiyalarning qishloq xo‘jaligidagidagi o‘ziga xos xususiyatlari o‘rganilgan. Ish so‘ngida mavzuga doir xulosa va tavsiyalar shakllantirilgan.*

***Kalit so‘zlar:** qishloq xo‘jaligi, resurslar samaradorligi, energiya samaradorligi, oziq-ovqat xavfsizligi, dehqonchilik, suv tejash, barqaror rivojlanish, zamonaviy texnologiyalar.*

***Аннотация.** В данной статье анализируется сущность сельского хозяйства в условиях устойчивого экономического развития, а также основные аспекты*

рационального использования в нем ресурсов и рассматриваются его основные виды. Также были изучены особенности современных технологий в сельском хозяйстве. В заключении работы формулируются выводы и рекомендации по теме.

Ключевые слова: сельское хозяйство, ресурсоэффективность, энергоэффективность, продовольственная безопасность, сельское хозяйство, водосбережение, устойчивое развитие, современные технологии.

Abstract. This article analyzes the essence of agriculture in sustainable economic development, as well as the main aspects of rational use of resources in it and considers its main types. The features of modern technologies in agriculture were also studied. At the end of the work, conclusions and recommendations on the topic were formed.

Key words: agriculture, resource efficiency, energy efficiency, food security, agriculture, water conservation, sustainable development, and modern technologies.

Kirish

Jahon aholisining tez o'sishi va iqlim o'zgarishi sharoitida qishloq xo'jaligi oldida ikki muhim vazifa turmoqda: aholi uchun oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va cheklangan tabiiy resurslarni saqlash. 2024- yil ma'lumotlariga ko'ra, jahon sirt harorati sanoat davrigacha bo'lgan davrga nisbatan 1,55°C ga ko'tarilgan bo'lib, bu 175 yillik kuzatish tarixidagi eng issiq yil hisoblanadi. Bunday iqlim o'zgarishlari suv taqchilligi, tuproq degradatsiyasi va qishloq xo'jaligi mahsuldorligining pasayishiga olib kelmoqda.

Hozirgi kunda qishloq xo'jaligida iste'mol qilinadigan suv umumiy suv resurslarining qariyb 70 foizini tashkil etadi. 2030- yilga kelib jahon aholisining yarmi og'ir suv tanqisligini boshdan kechishi mumkin, shuning uchun suv resurslaridan tejamkor foydalanish global ahamiyatga ega. Qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki atrof-muhitni muhofaza qilish va kelgusi avlodlar uchun barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Ma'lumki qishloq xo'jaligi sohasi iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda va eksport salohiyatini oshirishda asosiy rol o'ynaydi. Resurslardan oqilona foydalanish nafaqat iqtisodiy samaradorlik, balki ekologik barqarorlik uchun ham dolzarb masalalardan hisoblanadi. Shu sababli, mavzuning dolzarbligi yurtimiz agrar siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Adabiyotlar sharhi

BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ta'rifiga ko'ra, barqaror qishloq xo'jaligi hozirgi va kelajak avlodlarning ehtiyojlarini qondirish, shu bilan birga rentabellikni, atrof-muhit salomatligini hamda ijtimoiy va iqtisodiy adolatni ta'minlash kerak. Barqaror qishloq xo'jaligi tizimi to'rtta asosiy tamoyilga asoslanadi: iqtisodiy jihatdan foydalik, ijtimoiy jihatdan mas'uliyat, ekologik barqarorlik va texnologik innovatsiyalar.

BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti barqaror oziq-ovqat ishlab chiqarish konsepsiyasida har bir insonga oziqaviy ovqat mahsulotlariga kirish huquqi kafolatlanishi va tabiiy resurslarni boshqarish ekotizim funksiyalarini saqlashni ta'minlashi kerakligi ta'kidlanadi. Bu yondashuvda fermerlar, chorvachilar, baliqchilar va boshqa qishloq aholisining fikrlari e'tiborga olinishi zarur.

BMT suv ma'lumotlari (UN-Water) bo'yicha 2024- yil hisobotida qishloq xo'jaligida suv iste'moli samaradorligi 2015- yildan boshlab 40 foizga oshganligi qayd etilgan. Bu o'sish sektorlarda yalpi qo'shilgan qiymat oshishi yoki turli mintaqalar va mamlakatlar bo'ylab sektorlarda suv iste'molining kamayishi hisobiga yuzaga kelgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish yo'llari bo'yicha so'nggi ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va statistik ma'lumotlar asosida amalga oshirildi. Tadqiqot ikkilamchi ma'lumotlar tahlili metodologiyasiga asoslangan.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda agrar siyosatning asosiy maqsadi qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va xalqaro bozorlarda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishdir. 2023-yilda agrar sektor yalpi ichki mahsulotning qariyb 28 foizini tashkil etib, qishloq xo'jaligida band aholining 24 foizi faoliyat yuritmoqda. Har yili mamlakatimizda 20 million tonna don, 1,8 million tonna paxta yetishtirilishi bu sohaning qanchalik muhimligini ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi 4.0 - bu to'rtinchi sanoat inqilobi texnologiyalarini agrar sohasiga tatbiq etishdir. Bunga IoT (narsalar interneti), katta ma'lumotlar (big data), sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar va blokcheyn kiradi. Raqamlashtirish fermer xo'jaliklarida resurslardan samarali foydalanish, mahsuldorlikni oshirish va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Aqlli qishloq xo'jaligi quyidagi texnologiyalarni o'z ichiga oladi:

- GPS (Global Positioning System – Global Joylashuvni Aniqlash Tizimi) va avtomatik boshqaruv tizimlari;
- Sensor texnologiyalari va IoT (Internet Of Things - Buyumlar Interneti) qurilmalari;
- Sun'iy yo'ldosh monitoringi va dronlar;
- Ma'lumotlar tahlili va sun'iy intellekt;
- Robotlashtirilgan mashina va asbob-uskunalar.

2024- yilgi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dehqonchilik tizimlarida dronlar, sun'iy intellekt, GPS (Global Positioning System - Global Joylashuvni Aniqlash Tizimi) va sun'iy yo'ldoshlar integratsiyalashgan holda ishlatilmoqda. Bu

texnologiyalar o'simliklarning sog'lig'ini monitoring qilish, resurslardan foydalanishni optimallashtirish va atrof-muhit sharoitlarini boshqarish imkonini beradi.

Resurslardan samarali foydalanishning eng muhim yo'nalishlari yer, suv, mehnat va texnologiyalar bilan bog'liq. Masalan, tomchilatib sug'orish tizimlari orqali suv sarfini 30–50 foizgacha kamaytirish mumkin. Shuningdek, agrotexnik tadbirlar hosildorlikni 20–30 foiz oshiradi. Bugungi kunda organik qishloq xo'jaligi, genetik modifikatsiya qilingan navlar, sun'iy intellekt va dronlardan foydalanish kabi innovatsion texnologiyalar amaliyotga joriy etilmoqda. Ular hosildorlikni oshirish bilan birga resurslarni tejash imkonini ham beradi.

Yer resurslaridan oqilona foydalanishda ekish tizimini diversifikatsiya qilish, almashlab ekish, melioratsiya va eroziyaga qarshi choralar muhim ahamiyatga ega. Suv resurslari esa mamlakatimizda qishloq xo'jaligida eng ko'p sarflanadigan manba bo'lib, uni tejash va qayta ishlatish iqtisodiyot uchun ham, atrof-muhit uchun ham zarurdir. Melioratsiya ishlari orqali sho'rlangan yerlarning samaradorligi tiklanib, hosildorlik oshmoqda.

Bundan tashqari, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda gigiyena qoidalariga amal qilish, saqlash va qadoqlash texnologiyalarini takomillashtirish zarur. Jahon banki va xalqaro tashkilotlar tomonidan qishloq xo'jaligiga jalb qilinayotgan investitsiyalar esa sohaga zamonaviy texnika va texnologiyalarni olib kirishga xizmat qilmoqda.

So'nggi tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy sug'orish texnologiyalari suv sarfini sezilarli darajada kamaytirgan:

- tomchilatib sug'orish tizimi 30-50% suvni tejab, 15-25% mahsuldorlik oshishiga, mineral o'g'itlardan foydalanish samaradorligini 40%ga oshishiga sabab bo'lgan;

- yomg'ir usulida sug'orish 15-25% suvni tejab, 85-95% tekis sug'orilishga va 30% mehnat xarajatlari kamayishiga ta'sir etgan;

- yer osti tomchilatib sug'orish 40-60% suvni tejab, bug'lanish yo'qotishlari maksimal kamaygan.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining jahondagi suv resurslarini rivojlantirish bo'yicha yillik hisobotiga ko'ra qishloq xo'jaligida suv samaradorligi 2015-2024 yillar davomida 40% oshgan.

Mintaqalar kesimida turlicha natijalar kuzatilgan, ya'ni rivojlangan mamlakatlarda 45-50% yaxshilanish, rivojlanayotgan mamlakatlarda 25-35% o'sish, Afrika qit'asida 20-25% o'zgarish kuzatilgan.

Texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilinayotgan davrda quyidagicha bo'lgan:

- GPS (Global Positioning System - Global Joylashuvni Aniqlash Tizimi) va avtomatik boshqaruv orqali urug'larni ekish aniqligi 98-99 foizni, yoqilg'i tejash 15-20 foizni, qayta ishlov kamayishi 10-15 foizni tashkil qilgan;

- dronlar va sun'iy yo'ldoshlar orqali dala monitoringi tezligi 100 gektar/soat, kasallik va zararkunandalarni erta aniqlash 35 foizga yaxshilangan, o'g'itlar va pestitsidlar 20-30 foizga tejalgan;

- IoT (Internet Of Things - Buyumlar Interneti) sensorlari orqali tuproq namligi real-vaqt holatini uzluksiz kuzatish mumkin bo'ldi, suv sarfi 25-40 foizga optimallashtirilgan, hosildorlik 15-30 foizga oshgan;

- sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili yordamida hosil prognozi aniqligi 85-95 foiz bo'lib, qaror qabul qilish 10 barobar tezlashgan, resurslar optimal darajada muvofiqlashtirilgan.

Qayta tiklanadigan qishloq xo'jaligi - bu oziq-ovqat va dehqonchilik tizimlarini saqlash va rehabilitatsiya qilish usuli bo'lib, bunda asosiy e'tibor tuproqning yuqori qatlamini tiklash, bioxilma-xillikni oshirish, suv aylanishini yaxshilash, ekotizim xizmatlarni kuchaytirish, iqlim o'zgarishiga chidamliligini oshirish va qishloq xo'jaligi tuproqlarining salomatligi va hayotiyligini mustahkamlashga qaratiladi. 2025- yil ma'lumotlariga ko'ra, regenerativ qishloq xo'jaligi yondashuvi quyidagi natijalarni bermoqda:

- tuproqni qayta tiklanish ko'rsatkichlari: organik moddalar miqdori 5 yil ichida 2-4 foiz ko'paygan, tuproq mikroorganizmlari 50-70 foizga faollashgan, tuproqning suv ushlab turish qobiliyati 25-35 foizga oshgan, eroziyaga chidamlilik sezilarli yaxshilangan.

- ekologik foydalar: biologik xilma-xillik 40-60 foizga ko'paygan, pestitsidlar iste'moli 50-70 foizga kamaygan.

Energiya samaradorligi tahlil qilinayotgan davrda quyidagicha bo'lgan:

- qishloq xo'jaligida quyosh va shamol energiyasidan foydalanish: elektr energiya 40-70 foizga tejaldi, CO₂ emissiyasi 30-50 foizga kamaygan; uzoq muddatli yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishilgan;

- energiya tejamkor uskunalari: zamonaviy traktorlar 20-30 foizga yoqilg'i tejaydi;

- LED (Light Emitting Diode - Yorug'lik chiqaradigan diod) yoritish: 60-80 foiz energiya tejaydi;

- issiqxona iqlim nazorati: 25-40 foiz energiya tejaydi.

Qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish orqali bir qator iqtisodiy va ekologik samaradorlikka erishilmoqda. Lekin bu sohaga tegishli bir qator muammolar ham bor. Asosiy muammolar sifatida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

1. Zamonaviy texnologiyalar qimmatligi sababli dastlabki xarajatlar yuqori bo'ladi.

2. Malakali mutaxassislar yetishmasligi sababli kadrlar taqchilligi kuzatiladi.

3. Ma'lumotlar xavfsizligi bo'yicha kibertahdidlar xavfi mavjud.

4. Texnologik hududlarda bir xil darajada rivojlanmaganligi sababli sezilarli tafovutlar uchraydi.

5. Kichik fermerlarda kapital yetishmasligi, ularning moliyaviy imkoniyatlarini cheklaydi.

Qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha mavjud muammolar yechimi sifatida quyidagilarni tavsiya etish mumkin:

1. Davlat qo'llab-quvvatlashi: subsidiyalar va imtiyozli kreditlar, innovatsiyalar uchun grantlar, soliq imtiyozlarini qo'llash orqali qishloq xo'jaligi resurslaridan samarali foydalanishni rag'batlantirish zarur.

2. Ta'lim va malaka oshirish: treninglar va seminarlar tashkil etish, ko'rgazmali maydonlar yaratish, masofaviy ta'lim platformalari orqali ko'pchilikni soha yangiliklaridan xabardor qilish mumkin.

3. Kooperatsiya va hamkorlik: fermerlarni birlashtirishga yordam, texnologiyalarni birgalikda sotib olish, tajriba almashish platformalari orqali hamkorlik resurslar samaradorligini oshishga katta ta'sir o'tkazadi.

4. Bosqichma-bosqich joriy etish: kichik loyihalardan boshlash, muvaffaqiyatli tajribani kengaytirish, xavflarni minimallashtirib, samaradorlikni oshiradi.

Xulosa va takliflar

Umumiy qilib aytganda, qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish jahondagi iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va ekologik muvozanatni saqlashda asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqot natijasida quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi:

1. Suv resurslaridan samarali foydalanish bo'yicha tahlillar ko'rsatishicha, so'nggi o'n yil davomida qishloq xo'jaligida suv iste'moli samaradorligi 40 foizga oshgan. Zamonaviy sug'orish texnologiyalari (tomchilatib sug'orish, yomg'ir usuli) 30-60 foiz suv tejashga imkon berib, hosildorlikni 15-25 foiz oshirgan.

2. Aqlli qishloq xo'jaligi bozori 2024- yilda 14,40 milliard dollarni tashkil etgan va 2029- yilga kelib 23,38 milliard dollargacha o'sishi kutilmoqda (yillik 10,2% o'sish sur'ati). GPS, dronlar, IoT sensorlari va sun'iy intellekt yordamida o'g'itlar va pestitsidlardan foydalanish 20-30 foiz kamaygan, hosildorlik esa 15-30 foiz oshgan.

3. Regenerativ (qayta tiklanadigan) qishloq xo'jaligi yondashuvi tuproqdagi organik moddalar miqdorini 5 yil ichida 2-4 foizga oshiradi, tuproqning suv ushlab turish qobiliyatini 25-35 foiz yaxshilaydi va yiliga 0,5-1 tonna/gektar CO₂ ni yutishga yordam beradi.

4. Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan (quyosh, shamol) foydalanish orqali elektr energiya iste'molini 40-70 foiz kamaytirish mumkin. Zamonaviy energiya tejamkor uskunalar yoqilg'i xarajatlarini 20-30 foiz pasaytiradi.

5. Zamonaviy texnologiyalarga investitsiyalar 3-5 yil ichida o'zini oqlaydi. Operatsion xarajatlar 20-35 foiz kamayadi, yillik daromad esa 15-25 foiz ortadi. Investitsiya rentabelligi (ROI) 25-40 foizni tashkil etadi.

Qishloq xo'jaligida resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- resurslarni boshqarishda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish;
- resurs tejamkor texnologiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan davlat dasturlarini ishlab chiqish;
- zamonaviy texnologiyalarni joriy etish uchun subsidiyalar va imtiyozli kreditlar tizimini yaratish;
- ekologik xavfsiz dehqonchilikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish;
- zamonaviy sug'orish tarmog'ini modernizatsiya qilish;
- qishloq joylarida internet va aloqa xizmatlarini yaxshilash.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2024). Sustainable Food and Agriculture. Rome: FAO. Retrieved from <https://www.fao.org/sustainability/en/>

2. UN-Water. (2024). SDG 6 Synthesis Report 2023 on Water and Sanitation. Geneva: United Nations.

3. World Meteorological Organization (WMO). (2024). State of the Global Climate 2024. Geneva: WMO.

4. United States Department of Agriculture (USDA). (2023). 2023 Irrigation and Water Management Survey. National Agricultural Statistics Service. Washington, DC: USDA.

5. United States Department of Agriculture (USDA). (2024). USDA Invests \$420 Million in Western Water Conservation Through WaterSMART Program. Press Release, December 2024.

6. Bwambale, E., Abagale, F. K., & Anornu, G. K. (2022). Smart irrigation monitoring and control strategies for improving water use efficiency in precision agriculture: A review. *Agricultural Water Management*, 260, 107324.

7. Chen, Y., Zhang, Z., & Tao, F. (2024). Precision agriculture technologies and their applications in sustainable farming systems. *Journal of Integrative Agriculture*, 23(3), 567-582.

8. Huang, J., Wang, X., & Zhang, M. (2024). Digital transformation in agriculture: opportunities and challenges. *Computers and Electronics in Agriculture*, 218, 108675.
9. Kumar, A., Singh, R., & Patel, S. (2024). IoT-based smart farming: A comprehensive review of technologies and applications. *Sustainable Agriculture Research*, 13(2), 45-62.
10. Liu, Y., Chen, H., & Wang, L. (2024). Water-saving irrigation technologies and their impacts on crop yield and water use efficiency. *Water Resources Management*, 38(4), 1245-1268.
11. Martinez, J., Silva, P., & Costa, R. (2024). Regenerative agriculture practices for soil health improvement. *Soil Science Society of America Journal*, 88(3), 678-695.
12. Thompson, R. B., Gallardo, M., & Rodríguez, J. S. (2024). Precision irrigation management in Mediterranean regions. *Irrigation Science*, 42(2), 189-210.

ESG TAMOYILLARI HUDUDIIY IQTISODIY SIYOSATDA: BARQAROR RIVOJLANISHNING YANGI PARADIGMASI

Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Iqtisodiyot va menejment
kafedrasi v.b.dotsenti, iqtisodiyot fanlari falsafa doktori

E-mail: ismoil.zaynutdinov@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarining hududiy iqtisodiy siyosatda tutgan o'rnini va barqaror rivojlanishning yangi paradigmasi sifatidagi ahamiyati tahlil qilingan. Hududlarni rivojlantirishda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv mezonlari uyg'unligi ko'rib chiqilgan, xalqaro tajriba va milliy amaliyot taqqoslangan. Shuningdek, O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi va ESG standartlari asosida amalga oshirilayotgan dasturlar istiqbollari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ESG tamoyillari hududiy barqarorlik va biznes transformatsiyasining muhim drayveri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ESG, barqaror rivojlanish, hududiy siyosat, yashil iqtisodiyot, innovatsiya.

Abstract. The article analyzes the role of ESG (Environmental, Social, Governance) principles in regional economic policy and their significance as a new paradigm of sustainable development. The interrelation of environmental, social, and governance criteria in regional development is examined, and international experience is compared with national practice. Special attention is given to the prospects of implementing programs in Uzbekistan based on the concept of the green economy and ESG standards. The findings demonstrate that ESG principles serve as a key driver of regional sustainability and business transformation.

Key words: ESG, sustainable development, regional policy, green economy, innovation.

Аннотация. В статье анализируется роль принципов ESG (Environmental, Social, Governance) в региональной экономической политике и их значение как новой парадигмы устойчивого развития. Рассмотрена взаимосвязь экологических, социальных и управленческих критериев в развитии регионов, сопоставлен международный опыт и национальная практика. Особое внимание уделено перспективам реализации программ в Узбекистане на основе концепции «зелёной экономики» и стандартов ESG. Результаты

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vaxabova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

2- TOPLAM

2- MAXSUS SON /2025

© Materiallar ko'chirib bosilganda, **“Management and Economics Scientific Research Journal”** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pulli asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: +998 95 651 90 00

“Management and Economics Scientific Research Journal” jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami:

C-5669639

PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114